

Batta Bence Zsolt

Társadalom és honvédelem – A társadalom és a haderő kapcsolatrendszer

Bevezetés

A társadalom haderőhöz fűződő viszonya jelenti alapját annak, hogy Magyarország szélsőséges esetben képes legyen érdekeit érvényesíteni, megvédeni magát, elrettenteni esetleges ellenfeleit, valamint eleget tenni a nemzetközi szervezetekben való részvételéből fakadó kötelezettségeinek. A haza szolgálata olyan feladat, amely eltérő formában kötelező minden magyar állampolgár számára. Egy halmazrendszert magunk elé képzelve – amelyben az országot építő feladatok egy-egy halmazt képeznek –, kiemelkedik ezek közül a honvédelem, amely minden állampolgár kötelessége közvetett vagy közvetlen módon. Dr. Benkő Tibor szavaival élve, s ahogyan az a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény (a továbbiakban: Hvt.) 1. fejezetének 1 § (1) bekezdésében olvasható: „a honvédelem nemzeti ügy”.¹

Az európai emberek közös tulajdonsága, hogy a világnak azon a részén élnek, amely békésnek tekinthető. Ez hosszú távon magával hozott egy kiüresedett gondolkodást: a harcoló katonák – tágabb értelemben a haderő – szükségtelenségének *hibás* érzetét. Kétséget kizáróan megállapítható, hogy ez a mentalitás rossz és végső soron beláthatatlan következményekhez vezethet. Ennek ellensúlyozására indult a Zrínyi 2026 Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program, amely a honvédelem nemzeti ügy paradigmát hivatott erősíteni.

Kijelenthető, hogy a nemzetközi környezet megváltozott, ám sokak – olykor igen hangzatos – véleményével ellentétben a haderő szükségessége nem szűnt meg, sőt cél- és feladatrendszere bővült, s ez a tendencia egyre inkább erősödik. Az a béke és biztonság, amely körülvesz bennünket, fokozatosan megbomlani látszik, ennek következtében a nemzetállamoknak elengedhetetlen feladata

¹ Benkő Tibor: [A honvédelem nemzeti ügy](#). *Honvédelem*, 2019. augusztus 27.

olyan haderő megteremtése és fenntartása, amely felkészült minden eshetőségre és alkalmas a haza védelmére.

Jelenünket meghatározza a múltunk,² amelynek eredményeivel és következményeivel ma szembesülünk. A fegyveres küzdelemnek, valamint a háborúnak meghatározó része volt az államok közötti és államokon belüli kapcsolatokban, és az emberiség fejlődéstörténete nem más, mint konfliktusok sorozata. A haderő – akár maga a háború is – hasznos dolognak tekinthető, amennyiben a megfelelő helyen és időben, megfelelő eszközrendszer birtokában áll fenn, illetve zajlik. Elengedhetetlen a megfelelő és hatékony *katonai potenciál* megnyilvánulása, amely alapjaiban befolyásolja egy-egy konfliktus, háború megelőzését, lefolyását, kimenetelét, következményét.

Mindennapjainkat olyan változások sorozata tölti ki, amelyeket lokális, regionális, kontinentális vagy globális szinten egyaránt értelmezhetünk. Minden ilyen kihívás hatással volt és van éppúgy a társadalom, mint a hadtudomány, a hadügy és a hadviselés fejlődéstörténetére. Egy kihívás eszkalációja új irányvonalakat teremthet meg, szükségessé téve egyúttal a hadviselés változását is.

Dolgozatomban³ a honvédelemmel, a Magyar Honvédség utánpótlásával, a hazafias nevelés kérdéskörével foglalkozom annak érdekében, hogy választ keressek arra a kérdésre, hogyan tartható fenn nemzeti önerő.

A honvédelem

Míg korábban a honvédelem csupán fegyveres védelmet jelentett, mára a definíció tartalma komplex rendszerré modernizálódott. Nem feleltethető meg kizárólag a fegyveres tevékenységnek, hanem számos más vonatkozású feladata is létezik, mint például a lakosság védelme, ellátásának biztosítása vagy a védelmi igazgatás. A honvédelem szorosan kapcsolódik az állam belső szuverenitásának kérdésköréhez, ugyanis egy önálló entitásnak, egy stabil, prosperáló államnak tudnia kell biztosítani külső védelmét.

A Hvt. 1. fejezetének 2. §-a deklarálja: „Magyarország a nemzeti és szövetségi védelmi képességének fenntartásában és fejlesztésében a saját erejére [...], továbbá a szövetséges államok és fegyveres erőik együttműködésére

² Szendy István: *Hadügy és hadviselés*. Budapest, Dialóg Campus, 2017. 48.

³ A kézirat lezárásának időpontja: 2020. május 10.

és segítségnyújtására épít.”⁴A *Katonai terminológiai értelmező szótár* szerint pedig a honvédelem „egy ország függetlenségének, területi épségének, nemzetközi szerződésekben rögzített határainak, lakosságának és anyagi javainak védelme. Az ország külső támadástól való megvédésével kapcsolatos elvek, szervezetek, tevékenységek és az azt meghatározó tevékenységek összessége.”⁵

A honvédelem komplex rendszere számos szegmenst felölel,⁶ azonban a dolgozat tartalmát és terjedelmi korlátját tekintve csak a fegyveres erőkkkel, a társadalmi támogatással és gazdasági feltételekkel foglalkozik.

*A védelem katonai feladatait ellátni képes fegyveres erő*⁷

A védelmi rendszer működésében elengedhetetlen szerepet tölt be Magyarország fegyveres ereje. A haderő szervezetének, felszerelésének és felkészítésének optimalizálása érdekében a megfelelő „erő – eszköz – eljárás” fenntartásához folyamatosan figyelni kell a biztonsági környezet változását. A feladatok megfelelő ellátásához továbbá szükségeltetik egy logikusan felépített hierarchikus rendszer, megfelelő létszámú és képességű állomány, folyamatosan korszerűsített haditechnikai eszközök, megfelelően strukturált logisztika, kiépített információs rendszer. A haderőnek ezenfelül képesnek kell lennie a más entitásokkal való kölcsönös együttműködésre, amely tulajdonságot a komplex biztonsági környezet követeli meg.

*A társadalom támogatása*⁸

A társadalom támogatása az egyik legfontosabb eleme a honvédelem rendszerének. Ez az egyéni érdekek háttérbe szorítását és a nemzeti érdek előtérbe helyezését is magában foglalja. A haderőnek, a kormánynak és a nemzetnek

⁴ 2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről.

⁵ Berkáné Danesch Marianne (szerk.): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Budapest, Zrínyi, 2015. 269.

⁶ Hornyacsek Júlia (szerk.): *A védelmi igazgatás rendszere és a honvédelmi igazgatással való kapcsolatának elméleti és gyakorlati összefüggései*. Budapest, Dialóg Campus, 2019. 31–39.

⁷ Hornyacsek (2019): i. m. 35.

⁸ Hornyacsek (2019): i. m. 38.

egyaránt érdeke és kötelessége, hogy a haderő társadalmi presztízsét fenntartsa, növelje. Alacsony presztízs esetén csökkenő védelmi potenciállal és hatékonysági mutatóval számolhat a haderő, amely hosszú távon kevesebb jelentkezőt eredményez, és a feladatok optimális ellátásának képességét is csökkenti.

*A fegyveres erők és a védelem anyagi szükségleteit
kielégíteni képes gazdaság⁹*

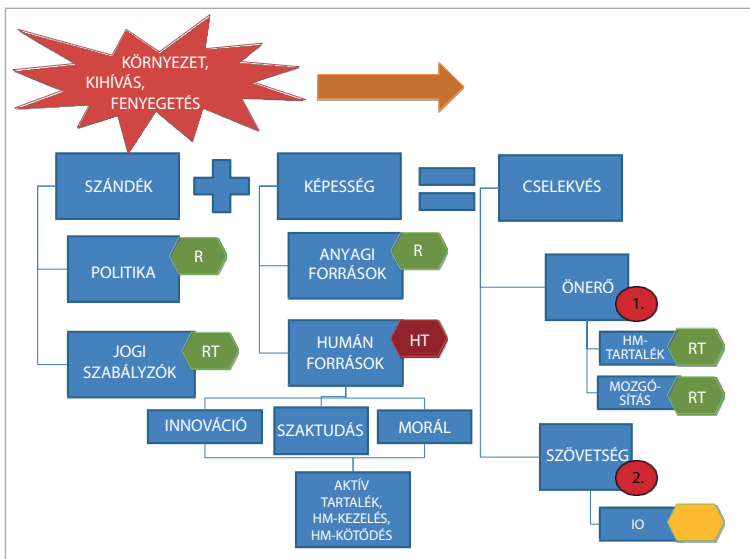
A honvédelem optimális működésének feltétele a nemzetgazdasági háttér. A védelmi ágazat működtetése költséges állami feladat, így a védelemre szánt források megállapítása is egy soktényezős rendszeren megy keresztül. Mindenekelőtt a biztonsági környezet értékelése után tudjuk meghatározni azt a forrásösszeget, amely elegendő a környezet okozta kihívások és fenyegetések hatékony kezelésére. A gazdaság felé támasztott elvárások azonban kiegészülnek a konkrét anyagi készletek, tartalékok – üzemanyag, élelmiszer, ivóvíz, hadfelszerelés, egészségügyi tartalék – biztosításával, valamint az ezek előállítására alkalmas infrastruktúra védelmével.

Védelmi költségvetés

Annak érdekében, hogy a Magyar Honvédség a kötelezettségének a lehető legprecízebben eleget tudjon tenni, két tényező megléte szükséges. Egyrészt a *szándéké*, amely magában foglalja a politikai érdekeket és a jogi szabályozókat, másrészt a *képessége*, amely tartalmazza az anyagi ráfordítást, valamint a humán erőt.¹⁰ A megfelelő anyagi ráfordítás jelenti azon komponensét a rendszernek, amely versenyképes javadalmazást tesz lehetővé az állomány számára, valamint biztosítja a modernizáció folyamatosságát. Utóbbi egyrészt kötelessége közvetlenül a Magyar Honvédségnek, közvetetten a magyar államnak, másrészt a NATO részéről is elvárás a 2002-es prágai NATO-esúcs óta. A kollektív védelem fenntarthatóságának elengedhetetlen eleme, hogy a részes államok egyenként teljesítsék a nemzeti GDP 2%-os ráfordítását a védelmi kiadások tekintetében.

⁹ Hornyacsek (2019): i. m. 33.

¹⁰ Hornyacsek (2019): i. m. 4.

1. ábra: Az állami cselekvőképesség

Forrás: Boldizsár Gábor – Németh József Lajos: A komplex biztonság mérésének katonai és társadalmi dimenziói: az Átfogó honvédelmi jelentés. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, (2016), 30. 4.

Habár a hidegháború vége alapvetően csökkenő tendenciájú időszakot eredményezett a védelmi kiadások területén, a 2000-es évektől kezdődően újra növekedés figyelhető meg.¹¹ A világ országai fegyverkeznek, egyelőre preventív, elrettentő jelleggel. Magyarország honvédelmi kiadásait tekintve exponenciális növekedés figyelhető meg, amely a *Zrínyi 2026* program keretén belül valósul meg.¹² A cél egyértelmű: a 2002-es prágai NATO-csúcon meghatározott 2%-os GDP-ráfordítás biztosítása 2024-re. A program első körében a fejlesztés a légi szállítás, a helikopterképességek és a légvédelmi képességek területén indult meg, amely a meglévő eszközpark felújításában, könnyű és közepes szállítóhelikopterek beszerzésében, a felsőfokú pilótaképzés újraindításában öltött testet. A folyamat a közepes harcokocsik (Leopard 2A4, Leopard 2A7+) és önjáró lövegek (PzH 2000) beszerzésével folytatódott. További igényként a páncélozott (szállító)

¹¹ SIPRI: *World Military Expenditure Grows to \$1.8 Trillion in 2018* (2019. április 29.).

¹² GFP: *2022 Hungary Military Strength* (2022. február 5.).

harcjárművek modernizációja, gyalogsági fegyverzet gyártása, egységes szolgálati egyenruha és egyéni felszerelés biztosítása, az állomány illetménynövelése, körülményeinek javítása, megbecsültségének növelése fogalmazódott meg.¹³ A haderőfejlesztési program célja olyan haderő létrehozása és fenntartása, amely Kelet-Közép-Európában páratlan, felkészült minden lehetséges konfliktusra, valamint azok eskzalációjának kezelésére, továbbá a NATO parancsnoki struktúrájában is növekvő szerepet tölt be.¹⁴

A fenti folyamatábra egyik összetevője, a képesség *anyagi* vonzata ezzel adott lesz, azonban *nemzeti önerő* nélkül semmit sem ér. Az önerő tervszerű és fokozatos fejlesztése teszi lehetővé az állami szuverenitás védelmét, szélsőséges esetben az állami érdek határozott érvényesítését. Az ország katonai potenciáljának fejlesztése során a *menyiség vagy minőség* dilemma problematikájával is szembekerülünk. Korunk tendenciáit figyelembe véve a tömeghadseregeket a modern technológia alkalmazása váltotta fel, amely magával hozta a haderő méretének csökkenését, azonban felértékelt a katonák kiképzettségét, profeszszionalizmusát.¹⁵

A társadalom és honvédelem kapcsolatrendszere

A 21. századra a fenyegetések és a kihívások között a területvédelem – amely alapvetően nagyobb létszámú fegyveres erő igényel – globális szinten a honvédelem szempontjából másodlagossá vált. Kivételt képez ez alól néhány állam és térség, például Lengyelország, Izrael, a Baltikum stb., azonban az e térségekben kialakult helyzet elsősorban a történelmi múltra vezethető vissza. Korunk kihívásainak kezelésére sokkal inkább alkalmasnak mondhatók a létszám tekintetében kisebb, funkcionálisan és technológiailag mobilisabb, multinacionálisan is integrálható egységek, mint az általános hadkötelezettségen alapuló haderők.¹⁶

¹³ Draveczki-Ury Ádám: *Zrínyi 2026. Honvédelem*, 2017. január 16.

¹⁴ Draveczki-Ury Ádám: *Térségünk meghatározó hadereje lesz a Magyar Honvédség. Honvédelem*, 2019. április 10.

¹⁵ Végh Ferenc: *Honvédségünk a rendszerváltástól napjainkig (2.)*. *Honvédségi Szemle*, 146. (2018), 4. 3–19.

¹⁶ Tálás Péter (szerk.): *Civil-katonai kapcsolatok: a tudományok határán*. Budapest, Zrínyi, 2006. 131–156.

2004. november 3-án¹⁷ hazánkban az utolsó sorkatonai is leszerelt, így a kötelező sorkatonai szolgálatot békeidőszakra nézve felfüggesztették. Ezzel a kormányzati intézkedéssel a társadalmat és a Magyar Honvédséget összekötő kapcsolat ha nem is szűnt meg, de jelentősen meggyengült.¹⁸ A 21. században nem csupán regionális, hanem globális probléma is a nemzetállamok haderejének állapota, feltöltöttsége. E probléma orvoslására minden lehetőséget meg kell ragadnia a haderőnek, mielőtt az utánpótlás hiányából adódó problémák túlságosan drasztikussá eszkalálódnak.

A katonák speciális tagjai a társadalomnak, azonban meglátásom szerint még speciálisabb alkotói azon civil személyek, akik kellő szaktudás (megfelelő képzettség, esetleges harcászati tapasztalat) és morál birtokában elkötelezettek a haza védelme iránt. A katonák és a társadalom más tagjai együtt alkotják az önerő alapját, amely elengedhetetlen az állam tartós létehez, fennmaradásához. Ne felejtjük el, hatékony haderő fenntartása nem lehetséges társadalmi támogatottság nélkül.

A humán tényező anyagi ráfordítással kiegészülve alkotja a katonai potenciált, amely a katonai célok elérése érdekében felhasználható forrásokat jeleníti meg. A védelmi ipar szempontjából Magyarország kiszolgáltató más országoknak, ami felveti a külső források kritikus időben történő elérhetőségének kérdését. Biztató azonban a kiskunfélegyházi pisztoly-, géppisztoly- és gépkarabély-összeszerelés, valamint -gyártás, amely a cseh Česká zbrojovka fegyvereinek licence alapján indult meg,¹⁹ a védelmi ipar függetlenségének növelése érdekében azonban ez még közel sem elegendő. Növekvő tendencia mellett pozitív, járulékos eredményként értékelhető a számos munkahely megteremtése, a magyar kutatás-fejlesztés felvirágoztatása, a GDP növelése, a védelmi ipar szuverenitásának erősödése, még a horribilisen nagynek tűnő anyagi ráfordítás ellenére is. Mindent összevetve, a honvédség alkalmazását befolyásoló négy tényező közül az erő – a tér, az idő és az információ mellett – így biztosított lenne.²⁰

A 21. században, amikor a mesterséges intelligencia, az automatizáció, az info- és biotechnológia összefonódása mindennapos jelenség, az emberek egyre jelentéktelenebbnek érzik magukat. Míg a két világháború között az ember a jövőt jelentette, mára legfeljebb a jelent. Az államnak alternatívát

¹⁷ Boldizsár–Németh (2016): i. m. 9.

¹⁸ Kun Szabó István: *A katona a társadalom különleges tagja. Honvédségi Szemle*, (2018), 6. 26–40.

¹⁹ Magyar Honvédség: *HM Arzenál Zrt. fegyverek bemutatása. YouTube*, 2018. március 29.

²⁰ Boldizsár–Németh (2016): i. m. 14.

kell biztosítania a lakosai számára.²¹ Ilyen lehet a honvédelem, ahol az egyén és a technika összhangban van egymással és nagy valószínűséggel a jövőben is összhangban marad.

A főbb kapcsolódási pontok

A honvédelem rendszerének legmeghatározóbb eleme a Magyar Honvédség és a magyar társadalom kapcsolatának fokozatos erősítése és fenntartása, ugyanis a honvédelem részben katonai tevékenység, részben a társadalom aktív szerepvállalása.²² Megfigyelhető, hogy nem eléggé vonzó a katonai pálya a társadalom, kiemelt módon pedig a fiatalabb korosztály számára.²³ Egyesek szerint a működőképes honvédelmi rendszerhez reguláris haderő, kiképzett tartalékos állomány és előképzettséggel rendelkező társadalom szükséges. Fontos kiemelni, hogy ezenfelül három tényező befolyásolja a rendszer működőképességét: az esetleges (radikális) politikai átalakulás, a gazdasági növekedés/visszaesés, a forrásbőség/forráshiány.²⁴ A munkaerőhiány, a munkaerőpiaci jellemzők és azok hatásai döntően befolyásolják a kérdéskör sorsát. A létszághiányból adódóan a honvédek túlterheltek, a kiadott feladatokat nehezebben látják el, s ezeknek a folyamatoknak az elegye egyeseknél már rövid távon is kiegészítést, a motiváció csökkenését, valamint a családi problémák felerősödését eredményezik (távollét és a személyes interakciók hiánya).

A létszághiány nem új dolog, azonban akár csak időszakos megoldása sem volt olyan sürgető feladat, mint napjainkban.²⁵ A haderő a társadalom fokozatos változásának nyomása alatt van. A megélhetés, a bérezés versenyképességének fenntartása nyilvánvalóan csak egy elem, azonban minden más tényező kölcsönhatásban áll a másikkal, tehát mélyen gyökerező kölcsönösségi viszonyról

²¹ Yuval Noah Harari: *21 lecke a 21. századra*. Budapest, Animus, 2018.

²² Kun Szabó István: *A honvédelem és a társadalom kapcsolatrendszerének aktuális kérdései. Honvédségi Szemle*, (2017), 2. 75–83.

²³ Tóth István: *Honvédség és társadalom – a forrás, amelyből meritünk. Gondolatok a Magyar Honvédség legénységi állománnyal való feltöltésének nehézségeiről. Honvédségi Szemle*, (2019), 1. 132–144.

²⁴ Kun Szabó (2017): i. m. 76.

²⁵ Jobbágy Zoltán – Stummer Judit: *Kihívások a Magyar Honvédség személyi állományának utánpótlásában. A katonai hivatás megítélése a fiatal generáció körében. Hadtudomány*, (2016), különszám. 155–165.

beszélhetünk. A közszolgálat optimális esetben kiegyensúlyozott, kiszámítható, hosszú távú munkát és fokozatosan növekvő bérezést nyújt. A Magyar Honvédség a gyorsan és drasztikusan változó gazdasági, társadalmi és politikai, munkaerőpiaci mozgásokra igen érzékeny, mint munkáltató az elvártnál nehezebben reagál. Az elterjedt pacifista szemléletmód, az erőforrások korlátozott mértéke együttesen járulnak hozzá a jelenlegi helyzet összetettségéhez.²⁶

Az általános hadkötelezettség ideiglenes, békeidőszaki felfüggesztése megszüntette az elsődleges kapcsolatot a társadalom és a haderő között. A haderő és annak tevékenysége fokozatosan homályba burkolózott az állampolgárok számára. 1999-es NATO- és 2004-es EU-csatlakozásunk pedig alapjaiban változtatta meg az emberek szubjektív és az ország objektív biztonságérzetét, biztonságérzékelését.²⁷ Azonban a technológiai fejlődés manifesztumaként létrejövő új technikai eszközök, eljárások minőségi értelemben nem növelték és nem is növelhetik abszolút mértékben az emberek és az államok biztonságérzetét, mivel a kritikus pillanatokban a reagálási idő nemcsak a technikai eszközpark, hanem a döntés gyorsaságától is függ.²⁸

A 18. életévüket 2004 után betöltő személyek, akik nem vállaltak hivatásos, szerződéses vagy önkéntes katonai szolgálatot, gyakorlatilag semmilyen képzettséggel nem rendelkeznek a honvédelem területén.²⁹ A valós, nemzeti önvédelmi potenciál megteremtésének igénye mellett ez a tény drasztikusan befolyásolja a sikeres megvalósulást. Hadiállapot beállta esetén rengeteg idő és erőforrás (mind anyagi, mind humán) spórolható meg, ha a társadalom jelentős része rendelkezik az alapvető (elméleti és gyakorlati) ismeretekkel.

Magyarországon elsődleges szempont az önkéntességi hajlandóság növelése. Az önkéntes olyan személy, aki nem törvényben előírt kötelezettség alapján, hanem önként, saját döntése és motivációja okán lát el valamilyen tevékenységet, szolgálatot.³⁰ Az önkéntesség a fiatalok körében kiváltképpen kedvelt, elsősorban egy közösséghez való tartozás és a jó cselekedetek nyújtotta pozitív érzések miatt.

A katonai önkéntesség intézményében elsődlegesen nem feltétlenül a katonai jelleg kell hogy domináljon. Mindenekelőtti feladat az ország védelmi

²⁶ Krizsbai János: *A kihívások negyedszázada az önkéntes haderő szemszögéből*. *Hadtudomány*, (2014), 3–4. 78–93.

²⁷ Kun Szabó (2017): i. m. 77.

²⁸ Harai Dénes: *Értékek a szolgálatban*. *Honvédségi Szemle*, (2017), 2. 84–91.

²⁹ Kun Szabó (2017): i. m. 79.

³⁰ Szabó József (szerk.): *Hadtudományi lexikon. M–Zs*. Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság, 1995. 1037.

és ellenálló képességének megerősítése, ezt követően kell lehetőséget teremteni tényleges katonai szolgálatra (például területvédelem, határvédelem, alakulatok mindennapi munkájának elsajátítása), amennyiben a felkészítettség, a felszereltség és a személyi állomány is megfelelő mértékben adott a feladat optimális és eredményes elvégzéséhez.³¹ A mai értelemben vett területvédelem nem az országbirtoklásban ölt testet, hanem az ország területi egységének védelmében a különböző kockázati tényezők fennállása mellett (katasztrófák elleni védekezés, létfontosságú infrastruktúrák védelme, illegális migráció elleni védekezés, humanitárius segítségnyújtás, élet- és vagyonbiztonságot veszélyeztető, tömeges megbetegedést okozó humán járvány kezelése stb.).³²

A létszámfeltöltöttséget befolyásoló tényezők

A haderő feltöltöttségét befolyásoló tényezők között megemlíthetjük a honvédség alakulatainak elhelyezkedését az ország területén, valamint a generációk közötti különbségeket.

A honvédség alakulatainak elhelyezkedése az ország területén³³

Vizsgálva a Magyar Honvédség helyőrségeinek elhelyezkedését, megállapíthatjuk, hogy az alakulatok fele az ország északnyugati térségében lokalizálható, amely Magyarország gazdaságilag fejlettebb részének tekinthető. Az alakulatok tekintetében kevésbé zsúfolt területeken, jellemzően az ország keleti, északkeleti, valamint délnyugati részein a napi bejárás nem biztosított, így a katonák adott esetben csupán hétvégenként találkozhatnak családtagjaikkal. Ellenkező esetben a napi bejárás átlagosan 1 óra utazással megoldott lehet, időjárástól, a közlekedéstől, a közlekedési eszköztől és a napszaktól függően.

³¹ Kun Szabó (2017): i. m. 82.

³² Urbán Lajos: A tartalékos erők helye, szerepe, működésének aspektusai a magyar nemzeti haderőben. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, 2010. 57–58.

³³ Tóth (2019): i. m. 134.

Generációs különbségek³⁴

A Magyar Honvédség leendő állományát képező generációk közül három tekinthető relevánsnak:

- X generáció: 1965–1979 között születettek;
- Y generáció: 1980–1994 között születettek;
- Z generáció: 1995–2009 között születettek.

Hangsúlyos és antagonisztikusnak tűnő ellentétek figyelhetők meg ezek között a generációk között mentalitásban, életvitelben, motivációban, készségekben, képességekben, értékekben, elvekben. A felsorolt tényezőket a gazdasági, politikai, társadalmi környezet, továbbá a szocializáció (családi és munkakörnyezet) és kiemelt módon a technológiai fejlődés határozza meg és alakítja.

Az X generációról elmondható, hogy a leginkább alkalmazkodott a változó világhoz, elsősorban az életkorukból adódóan. Mindehhez adott a szellemi képesség, a nyitottság, a követelményeknek való megfelelés, a technológiai fejlődéssel helytel-közzel történő lépéstartás. Az önálló munkavégzés, kreativitás, terhelhetőség, lojalitás, kitartás nevezhető meg mint a sikerük kulcsa.

Az Y generáció mindennapjainak meghatározó eleme már a számítógép, az internet, az okoseszközök. Kardinális tényezőként jelenik meg a gyorsaság, a változatosság, a gyenge szabályozók által koordinált kötetlen életvitel, a pénz, a karrier, az önmegvalósítás. Az érzelmi kötődés hiánya jellemzővé vált, a munkahely-munkavállaló kapcsolat alapját pedig az anyagi ellentételezés, a szabadságok száma, a kötetlen munkarend, a felelősség alacsony foka, a kollégákkal kialakított viszony, a munkába járás körülményei határozzák meg. Egy negatív hatás beállta esetén szinte azonnal válhatnak, ebből adódóan a fluktuáció ezen generáció esetében állandó probléma. Nem jellemző az sem, hogy 20-30 éven keresztül egyazon munkahelyen tevékenykedjenek, ahogyan ez az X generáció esetében megfigyelhető.

A Z generáció már a technológiai forradalom és vívmányai gyermeke. Semmilyen formában nem jelent számukra problémát egy új eszköz készségszinten történő alkalmazása. Ennek hátterében valószínűsíthetően a felelősség hiánya áll. A Z generáció tagjai tapasztalati úton szereznek tudomást mindenről, pozitív és negatív élmények egyvelege alapján térképezik fel és sajátítják el a rendszereknek és magának az életnek a működését. Tulajdonságaik között mindenképpen

³⁴ Tóth (2019): i. m. 138–139.

kiemelhető a terhelhetőség, a nagy mennyiségű információ befogadására és feldolgozására való képesség, amely elsősorban a gyors információáramlásnak köszönhető, azonban ezen információknak a relevanciája már másodlagos tényezőnek számít. Egy adott munkahelyen maradás és lojalitás tekintetében ugyanaz mondható el a Z generációról, mint az Y-ről, annnyival kiegészítve, hogy a Z generáció tagjai azonnali eredményeket, sikereket akarnak elérni, ebből adódóan jellemük kezelhetősége nagy kihívásokat hordoz magában. Ezzel szemben a honvédség mindennapjai az engedelmességről, a monotonitásról és a hosszú távú sikerekről, előrelépésről szólnak, ami a toborzás átszervezésének igényét hordozza magában.

A cél minden tekintetben az, hogy az Y és a Z generáció megszólítható legyen, és számukra olyan feltételrendszert kínáljon a Magyar Honvédség, hogy belépjenek a szervezetbe, a versenyszférából érkező ajánlatok ellenére se hagyják el azt, ugyanakkor megmaradjanak azon szabályozási és elvárási keretek, amelyek a katonaság magyar intézményrendszerét önazonossá teszik. A haderő ugyanis működésének fenntarthatósága érdekében megköveteli a szilárd azonosságtudatot, a megingathatatlan értékeket, a korrelációt, ami hosszú távon csak a változásokkal lépést tartva, de az alapelemeket meghagyva érhető el.³⁵

A fenntartható nemzeti önerő

A megfelelő katona összetett képét különböző mezők vizsgálatának centruma adja: a tudás, a készség (*skill*), az attitűd (viselkedés – *behaviour, action*) és az értékrend. A gyakorlatban ez egy honvéd esetében a következőt jelenti:

- tudás: „tudom, hogyan kell katonának lenni” – felkészültség az alapvető elméleti és fizikai elvárások teljesítésére;
- készség: „a gyakorlatban is tudok katona lenni” – megfelelés minden esetben;
- attitűd: „tudok minden szituációban katonaként viselkedni?”;
- értékrend: „tudom-e, hogyan kellene elméletben katonaként viselkednem minden szituációban?”

Az utolsó két elem között lényeges elvi különbség figyelhető meg értelmezésem szerint: az attitűd maga a viselkedés fizikai beteljesülése, míg az értékrend

³⁵ Harai (2017): i. m. 84.

a viselkedés elméleti keretét adja. Ha az értékrend nem felel meg a követelményeknek, az attitűd sem lesz elfogadható – a tudás és a készség helyes elsajátítása mellett sem. Arra a kérdésre, hogy *hogyan érhető el a fenntartható nemzeti önerő*, a következő választ adhatjuk:

$$(tudás + készség + attitűd + értékrend) \times (élmény + élvezet)^{(kompenzáció + motiváció)} \\ = \text{növekvő, professzionális személyi állomány}$$

A tudás-készség-attitűd-értékrend kvartett az alkalmassági szűrésen és az alapképzés, illetve további képzések során, valamint a hazafias és honvédelmi nevelésnek köszönhetően megteremthető, így adottnak tekinthető. Konkrétan vizsgálva, egy adott fiatal az állam és természetesen a család által folytatott hazafias és honvédelmi nevelésnek köszönhetően egészséges értékrenddel rendelkezik. A tudás + készség + attitűd hármas az alkalmassági vizsgálat, valamint a képzések során jön létre, hiszen minden ilyen irányú tevékenység célja ebben összepontosul.

A kompenzáció és motiváció, valamint közvetett módon az élmény + élvezet elemeket közvetetten az államnak, közvetlenül a Magyar Honvédségnek kell biztosítania. Amennyiben nincs kellő kompenzáció és motiváció (= 0, és mivel minden szám nulladik hatványa 1), akkor kis létszámú, de alapvetően professzionális haderő teremthető meg, amelynek tagjai elsősorban gyerekkori álmot beteljesítő, valamint családi példát követő, másod- vagy harmadlagos tervet választó fiatalokból áll. Abban az esetben, ha az élmény + élvezet faktor nincs meg, az egész rendszer összeomlik, hiszen ez a tényező jelenti a fiatalok (Z generáció) és a köztes korosztály (Y generáció) számára az adott munka mellett huzamosabb ideig történő megmaradás egyik biztosítékát.

Ha a tudás + készség + attitűd + értékrend komponens adott – ez mindig adottnak tekinthető, hisz mindig lesz olyan ember, aki a haderőben képzelettel jövőjét, bármilyen is a rendszer –, az élmény + élvezet (alapvető komfortérzet) komponens egy 1-nél nagyobb, pozitív szám, valamint a kompenzáció + motiváció komponens is 1-nél nagyobb, pozitív szám, és megteremthető a növekvő számú, professzionális állomány. Minél nagyobb a „hatvány” értéke, annál nagyobb számot kapunk az egyenlet matematika szabályainak megfelelő elvégzése után. Minél inkább motiváljuk és kompenzáljuk a jelenlegi és a jövőbeli állományt, annál inkább lesz eredményes a Magyar Honvédség feltöltöttségének növelésére irányuló tevékenysége.

Mindezek mellett a katonák számára talán leginkább motiváló tényezők a következők:³⁶

- *szabadidő mértéke* (a családdal történő kapcsolattartás időtartamának növelése, a családi élet és a szolgálat optimális összehangolása, amely viszont csak közel teljes feltöltöttség mellett biztosítható mindenki számára egyenlő módon; kiszámítható munkaidő);
- *anyagi elismerés* (folyamatosan növekvő, versenyképes bérezés);
- *korszerű, felszerelt laktanyák*;
- *korszerű és megfelelően nagy eszközpark* (ruházat is);
- *társadalom általi megbecsültség*;
- *optimális munkaterhelés*.³⁷

A honvédelmi, illetőleg hazafias nevelés

A '90-es évek végén végbemenő politikai változások hangsúlyeltolódást eredményeztek a biztonsági kihívások közt. Ez egyértelműen a honvédelem és a katonaság intézményrendszerének háttérbe szorulását eredményezte.³⁸ Jelenlegi pacifista biztonságérzékelésünk azonban tagadhatatlanul csak ideiglenes. A biztonsági kihívások folyamatosan változnak, s a ma még működőképesnek mutató rendszer (teljes) átalakításának igényét hordozzák magukban. Az 1989-es magyarországi rendszerváltás során a már demokratikus berendezkedésű ország közel 155 ezer fős haderőt örökölt. Ez az örökség egyszerre volt áldás és átok is. Triviális volt, hogy a rendszer fenntarthatatlan. A helyzet a struktúra átszervezését, a létszám és a költségvetés jelentős redukálását indukálta. A „karcúsítás” az ezredfordulóra nagyságrendileg 43 ezer fős állományt eredményezett.³⁹

A 20. század során – függetlenül a regnáló politikai hatalomtól – kétségkívül fénykorát élte a katonaság intézményrendszere, kiegészülve a társadalom részéről tapasztalt nagyfokú elismeréssel. Magától értetődő reláció figyelhető meg a hazaszeretet és a nemzeti érzelm erősödése, illetőleg egy háború kirobbanása vagy válság, konfliktus fennállása között. A fiatalabb generáció hazaszeretetének erősödése és az erre való törekvés már az 1848-as forradalom és szabadságharc

³⁶ B. Müller Tamás: [Adatok a Magyar Honvédségről](#). *Infotabló*, (2018), 7.

³⁷ Tóth (2019): i. m. 142.

³⁸ Kun Szabó (2018): i. m. 26.

³⁹ Kun Szabó (2018): i. m. 33.

idején is tetten érhető volt, azonban a Horthy-éra (1919–1944) alatt megkérdőjelezhetetlenül a fénykorát élte, elsősorban a Trianon jelentette nemzeti trauma okán, amely a revízió mindenáron történő megvalósításának igényében öltött testet. A 20. század elején Magyarországon is megjelent a cserkészlet (elsősorban ifj. Szilassy Aladár és Megyericsy Béla munkássága révén), amely a fiatalok életre nevelését, a mindennapokban alkalmazható tudás elsajátítását célozta meg a jobb állampolgárrá válás célja mellett. A trianoni békediktátum és a környező országok akarata miatt nem működhetett az országban a sorozás és a nyílt kiképzés, így a honvédelmi előképzettség biztosítása céljából lövészegyletek létrehozása és a leventemozgalom életre hívása mellett döntött a kor vezető rétege. A világháború után a leventemozgalomhoz hasonló tevékenységgel működött számos sportmozgalom, egyesület, a Magyar Honvédelmi Sportszövetség, valamint a Magyar Honvédelmi Szövetség is.⁴⁰

A hazafias és honvédelmi nevelés között különbség állítható fel:

„A hazafias nevelés tehát a haza értékeihez való érzelmi kötődés kialakítását és megszilárdítását szolgálja, melynek eredményeként kialakul a hazaszeretet érzése. Az egyénekben megjelenik a haza védelme iránti igény, amely találkozik a haza védelmére irányuló állampolgári kötelezettséggel. A honvédelmi nevelés ennek az igénynek a kielégítéséhez és az állampolgári kötelezettség teljesítéséhez, »aprópénzre váltásához« kínál eszközöket és biztosít tudást, képességet.”⁴¹

A nevelés célja a hazafias elköteleződés megteremtése és fenntartása, honvédelmi és biztonságpolitikai ismeretek továbbítása és egy olyan szemlélet átadása, amely elegendő a globális és a regionális folyamatok megértéséhez, az ok-okozati összefüggések feltérképezéséhez.

Jelenleg a honvédelmi és hazafias nevelés a következőkben ölt testet: a háromszintű *Honvéd Kadét Program*ban – 1. honvéd kadétközismereti képzése (a honvédelmi ismeretek átadását célul kitűző „Katonai alapismeretek” választható közismereti érettségi tantárgy, a „honvédelmi alapismeretek” egyetemeken szabadon választható tárgya), 2. honvéd kadétközismereti szakképzése, valamint 3. honvéd-középiskolák és -kollégiumok –, hagyományörző és társadalmi szervezetek támogatásában, a Magyar Honvédség vagy a Honvédelmi Minisztérium által szervezett honvédelmi táborokban, illetőleg a 2017. január 11-én alapított

⁴⁰ Kun Szabó (2018): i. m. 36.

⁴¹ Kun Szabó (2018): i. m. 37.

Honvédelmi Sportszövetség tevékenységében. „A Honvédelmi Sportszövetség célja, hogy:

- a társadalom és a honvédelem közötti kapcsolatot erősítse;
- a hazáját megvédeni képes társadalmat alakítson ki;
- a fiatalokat fizikailag és egészségügyileg fejlessze;
- biztosítsa a tartalékos rendszer számára a megfelelő utánpótlást; valamint
- Magyarország rejtett védelmi képességeit.”⁴²

Ezen stratégiai célkitűzések megvalósulását véleményem szerint 5-10 éves időtartamot követően kell értékelni, esetlegesen felülvizsgálni.

Összegzés

A Magyar Honvédség feladatai folyamatosan bővülnek, a szövetségi elvárások permanensen fokozódnak elsősorban a békefenntartásban, az anyagi ráfordítás mennyiségében és minőségében. Geopolitikai és geostratégiai elhelyezkedésünk mellett a megelőzés és az elrettentés az, ami a haderőfejlesztést szükségsszerűvé teszi. Minden körülményre felkészülnünk kell lennünk, soha látszatát sem keltve lehetséges gyengeségünknek, megosztottságunknak, esélyt sem adva más országoknak vagy nem állami szereplőknek a nemzeti érdekeinkkel szembemenő álláspont erőszakos érvényesítésére.

A fenntartható nemzeti önerő kialakításának tekintetében a következő relációt állítottam fel:

Így kiépíthetőnek vélek egy olyan haderőt, amely megfelel a kor és a társadalom elvárásainak, valamint az utánpótlás lehetőségét is biztosítja, mivel jelentős hangsúlyt helyez az Y és a Z generációt leginkább motiváló tényezőkre mind kvalitatív, mind kvantitatív értelemben.

Felhasznált irodalom

2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. Online: <https://mkogy.jogtar.hu/jog-szabaly?docid=a1100113.TV>

⁴² A Honvédelmi Sportszövetség stratégiája <https://honvedelmisport.hu/strategia/>.

- B. Müller Tamás: Adatok a Magyar Honvédségről. *Infotabló*, (2018), 7. Online: www.parlament.hu/documents/10181/1489583/Infotablo_2018_7_honvedelmi_adatok.pdf/b576c3a8-d457-8db0-62e9-749482615fel
- Benkő Tibor: A honvédelem nemzeti ügy. *Honvédelem*, 2019. augusztus 27. Online: <https://honvedelem.hu/cikk/benko-tibor-a-honvedelem-nemzeti-ugy/>
- Berkáné Danesch Marianne (szerk.): *Katonai terminológiai értelmező szótár*. Budapest, Zrínyi, 2015.
- Boldizsár Gábor – Németh József Lajos: A komplex biztonság mérésének katonai és társadalmi dimenziói: az Átfogó honvédelmi jelentés. *Államtudományi Műhelytanulmányok*, (2016), 30.
- Draveczki-Ury Ádám: Zrínyi 2026. *Honvédelem*, 2017. január 16. Online: https://honvedelem.hu/cikk/zrinyi-2026/?fbclid=IwAR1TDwxQjTyXYyZysbKRO5FdVjPPo9bJ-nZt7hLgTAV48OV26MRvjgn_CChw
- Draveczki-Ury Ádám: Térségünk meghatározó hadereje lesz a Magyar Honvédség. *Honvédelem*, 2019. április 10. Online: <https://honvedelem.hu/cikk/tersegunk-meghatarozo-hadereje-lesz-a-magyar-honvedseg/>
- GFP: 2022 Hungary Military Strength (2022. február 5.). Online: www.globalfirepower.com/country-military-strength-detail.asp?country_id=hungary
- Harai Dénes: *Értékek a szolgálatban*. *Honvédségi Szemle*, (2017), 2. 84–91. Online: <https://kiadvany.magyarhonvedseg.hu/index.php/honvszemle/article/view/623/593>
- Harari, Yuval Noah: *21 lecke a 21. századra*. Budapest, Animus, 2018.
- Honvédelmi Sportszövetség: *Stratégia* (2023. április 3.) Online: <https://honvedelmisport.hu/strategia/>
- Hornyaček Júlia (szerk.): *A védelmi igazgatás rendszere és a honvédelmi igazgatással való kapcsolatának elméleti és gyakorlati összefüggései*. Budapest, Dialóg Campus, 2019.
- Jobbágy Zoltán – Stummer Judit: Kihívások a Magyar Honvédség személyi állományának utánpótlásában. A katonai hivatás megítélése a fiatal generáció körében. *Hadtudomány*, (2016), különszám. 155–165.
- Krizsbai János: A kihívások negyedszázada az önkéntes haderő szemszögéből. *Hadtudomány*, (2014), 3–4. 78–93. Online: www.mhtt.eu/hadtudomany/2014/3_4/2014_3_4_6.pdf
- Kun Szabó István: A honvédelem és a társadalom kapcsolatrendszerének aktuális kérdései. *Honvédségi Szemle*, (2017), 2. 75–83. Online: http://real.mtak.hu/124554/6/HSZ_2017_145_2_Kun_Szabo_Istvan.pdf

- Kun Szabó István: A katona a társadalom különleges tagja. *Honvédségi Szemle*, (2018), 6. 26–40. Online: http://real.mtak.hu/124991/1/HSZ_2018_146_6_Kun_Szabo_Istvan.pdf
- Magyar Honvédség: HM Arzenál Zrt. fegyverek bemutatása. *YouTube*, 2018. március 29. Online: www.youtube.com/watch?time_continue=1&v=ZZ-KXzo5sKI&feature=emb_title
- Platón: *Az állam*. Budapest, Gondolat, 1968.
- SIPRI: World Military Expenditure Grows to \$1.8 Trillion in 2018. Online: www.sipri.org/media/press-release/2019/world-military-expenditure-grows-18-trillion-2018
- Szabó József (szerk.): *Hadtudományi lexikon. M–Zs*. Budapest, Magyar Hadtudományi Társaság, 1995.
- Szendy István: *Hadügy és hadviselés*. Budapest, Dialóg Campus, 2017.
- Tálas Péter (szerk.): *Civil-katonai kapcsolatok: a tudományok határán*. Budapest, Zrínyi, 2006. 131–156.
- Tóth István: Honvédség és társadalom – a forrás, amelyből merítünk. Gondolatok a Magyar Honvédség légénységi állománnyal való feltöltésének nehézségeiről. *Honvédségi Szemle*, (2019), 1. 132–144. Online: http://real.mtak.hu/125166/1/HSZ_2019_147_1_Toht_Istvan.pdf
- Urbán Lajos: *A tartalékos erők helye, szerepe, működésének aspektusai a magyar nemzeti haderőben*. Doktori (PhD-) értekezés. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2010.
- Végh Ferenc: Honvédségünk a rendszerváltástól napjainkig (2.). *Honvédségi Szemle*, (2018), 4. 3–19. Online: http://real.mtak.hu/124930/1/HSZ_2018_146_4_Vegh_Ferenc.pdf